

14A Polazišni tekst

Basil Schader [Bazil Šader] (14 A.1 i A.3); Nuhi Gashi [Gaši] (A.2); Elisabeth Furch [Elizabet Furh] i Elfi Fleck [Elfi Flek] (A.4)

1. Uvod

Nastavnici maternjeg jezika u dopunskim školama rade u okruženju za koje najčešće tokom svog obrazovanja u zemlji porekla nisu bili pripremljeni. Podrazumeva se zato da su usavršavanja za njih od presudnog značaja; uporedi u vezi s time i izjave u praktičnom delu ovog poglavlja. Sadržaji o kojima se pritom radi variraju u zavisnosti od dužine rada i boravka u imigracionoj zemlji. Na početku rada u središtu pažnje je elementarno upoznavanje sa specifičnostima nastave maternjeg jezika u dopunskim školama, kao i lokalnog sistema u kojem se ona odvija. Kasnije se fokus prenosi na dublje sadržajno-stručne analize i razgovore s kolegama, sticanjem dubljih metodičko-didaktičkih saznanja i mogućnosti kooperacije s redovnom nastavom. Privremeno „krunisanje“ potreba za usavršavanjem može se ostvariti kada postoji mogućnost sticanja dodatnog sertifikata kojim se nastavnici dopunskih škola zvanično stavljaju u isti rang sa nastavnicima redovne nastave.

Ponuda za usavršavanje dolazi sa najmanje dve strane (upor. i pogl. 1 i Calderon, Fibbi, Truong, 2013, str. 90):

- a) **Institucije zemlje porekla**
(konzulati, ministarstva obrazovanja, udruženja roditelja i nastavnika itd).

Primeri: Godišnji letnji seminari albanske dopunske škole za nastavnike iz cele Evrope (vidi dole) koju organizuju ministarstva obrazovanja Kosova i Albanije; seminari za dalje usavršavanje s temom novih nastavnih sredstava u organizaciji albanskog udruženja nastavnika i roditelja.

- b) **Institucije imigracione zemlje**
(javne institucije kao što su obrazovne direkcije, učiteljski fakulteti, univerziteti itd; privatne institucije kao što su jezičke škole, narodni univerziteti itd).

Primeri: Obavezni kursevi uvoda u kantonalni školski sistem, koje nude neki švajcarski kantoni; specifični kursevi usavršavanja za nastavnike dopunskih škola od strane različitih učiteljskih fakulteta i univerziteta; redovna ponuda, otvorena i za nastavnike dopunskih škola, za usavršavanje nastavnika; austrijski kurs „Nastava maternjeg jezika: predavanje prvog jezika u kontekstu migracije“ (vidi dole); jezički i integracioni kursevi različitih ponuđača.

Za razliku od kurseva koje nudi zemlja porekla, kursevi u imigracionim zemljama po pravilu zahtevaju dobro poznavanje jezika zemlje. To može znatno otežati pohađanje takvih kurseva za neke nastavnike maternjeg jezika u dopunskim školama. Pored pohađanja kurseva, u Cirihi se etablirao model po kojem se nemački uči paralelno s relevantnim školskim sadržajima.

Širina ponude kurseva usavršavanja – posebno kada je reč o specifičnoj ponudi za nastavnike dopunskih škola – varira od zemlje do zemlje (odnosno, od jedne do druge savezne pokrajine i od kantona do kantona); upor. primere u pogl. 14 B. Dok, recimo, u Hamburgu postoji široka ponuda i obaveza usavršavanja nastavnika dopunskih škola tokom 30 sati godišnje (upor. pogl. 1 A.4), na drugom mestu (npr. u nekim švajcarskim kantonima) nema apsolutno nikakve ponude. Iz široke palete primera u vezi s time, odabrali smo sledeća dva: obavezni modul „Uvod u ciriški školski sistem“ kao predložak solidne potpore na početku rada (vidi kap. 14 A.) i austrijski kurs „Nastava maternjeg jezika: predavanje prvog jezika u kontekstu migracije“, kao predložak sveobuhvatnog i naučno praćenog kursa koji završava sertifikatom (14 A.4). Na početku, kao primer ponude organizovane od strane zemlje porekla, predstavljamo program 10. letnjeg seminara albanskih nastavnika dopunske škole (14 A.2).

2. Primer ponude za usavršavanje od strane zemlje porekla: program 10. letnjeg seminara za albanske nastavnike dopunske škole, Berat/Albanija, 29.07–1.08.2014.

Prethodna napomena:

Ministarstva obrazovanja Kosova i Albanije već deset godina organizuju trodnevne ili četvorodnevne seminare usavršavanja za nastavnike albanskog jezika u dopunskim školama po celoj Evropi. Seminari se odvijaju naizmenično na Kosovu, u Albaniji i delovima Makedonije i Crne Gore gde se govori albanski. Posećuje ih prosečno 130–150 nastavnika. Učešće, smeštaj i hrana su plaćeni. Posebnost ovih seminara predstavlja činjenica da referate, radionice itd. vodi isti broj naučnika iz albanskog jezičkog područja (npr. eksperata sa Univerziteta u Tirani ili Prištini), kao i nastavnika albanskih dopunskih škola u celoj Evropi. Sem toga, svake se godine pozivaju i eksperti za oblast interkulturalne pedagogije iz imigracionih zemalja, kao referenti i učesnici seminara. Pored stručnog usavršavanja i produktivne razmene koja prelazi granice država, ovi seminari ispunjavaju i važnu društvenu i integrativnu funkciju.

Program četvorodnevnog seminara u Beratu (Albanija):

1. dan	29. juli 2014 (Univerzitet Berat)
14–17 h	
Otvaranje seminara:	Svečana predstava učenika iz Berata
Pozdravni govori:	<ul style="list-style-type: none"> • jedna nastavnica dopunske škole iz Grčke • ministri obrazovanja Albanije i Kosova ili njihovi zamenici • gradonačelnik Berata
17–21 h	
Pregled programa	Input: albanske dopunske škole i aktuelne perspektive njihovog razvoja (N. Gashi, B. Arbana)
Pauza	zatim debata i otvorena diskusija
Završni deo:	zajednička večera i kulturni program (prezentacije knjiga itd.)

2. dan	30. juli 2014 (sala za sednice Univerziteta Berat)
09–13 h	
Referati i video-projekcije:	<ul style="list-style-type: none"> • Usklađivanje nastavnih planova Albanije i Kosova (G. Janaqi) • Razvoj istorijske svesti u porodicama (L. Qoshi) • Upoznavanje s kulturnim nasleđem na osnovu tradicionalnih igara (B. Avdia) • Dokumentarni film „Vera – nastavnica s dva ostrva“ (A. Melonashi, A. Ashiku) • Pauza za kafu • Video-dokumentacija: Školski izlet i njegovi efekti (K. Çallaku) • Učenje kroz igru na primeru igara s kockicom (R. Hamiti)
13–17 h	Ručak, popodnevni odmor
17–22 h	
Društveni i kulturni program:	<ul style="list-style-type: none"> • poseta gradu i muzejima itd. • zajednička večera i kulturni program (prezentacije knjiga itd.)
3. dan	31. juli 2014 (sala za sednice i različite prostorije Univerziteta Berat)
09–11 h	
Referati i video-projekcije:	<ul style="list-style-type: none"> • Nastava kao „egzaktna delatnost“ i naš doprinos tome (F. Tafilaku) • Prevođenje i komunikaciji u migraciji (...) (D. Kajtazi) • Prezentacija monografije o albanskoj dopunskoj školi u Solunu (D. Zace) • Pauza za kafu
11–12.30 h	
Radionice po izboru:	<ul style="list-style-type: none"> • Heterogeni razredi i rad sa njima (N. Mehmetaj) • Nastava albanskog u bečkim gimnazijama i neki problemi u vezi s tim (I. Arapi) • Različiti nastavni stilovi, njihove razlike i kvalitete (Y. Spahiu) • Rad na istorijskim temama iz albanske istorije (F. Xhemalaj)
12.30–15 h	Ručak i popodnevni odmor

15–22 h	Društveni i kulturni program:	<ul style="list-style-type: none"> izlet na planinu Tomor ili do klišura i vodopada Osuma večera
4. dan	1. avgust 2014 (sala za sednice Univerzitet Berat)	
9–11 h	Referati:	<ul style="list-style-type: none"> O razvoju kompetencije čitanja na prvom jeziku (E. Koleci) Predmet „Albanski jezik“ u nastavnim planovima na Kosovu (R. Gjoshi) Monografija „Albanci u Švajcarskoj“, fokus na albanskim dopunskim školama (R. Rifati) Pauza za kafu
11–12 h	Radionice po izboru:	<ul style="list-style-type: none"> Mogućnosti nastave u više predmeta u albanskoj dopunskoj školi (A. Tahiri) Primer lekcije albanskog jezika u prvom razredu (K. Gjoka) Dva konkretna modela za poboljšanje sposobnosti razumevanja čitanog književnog i nefikcionalnog teksta (R. Sheqiri)
12–15 h	Formalni završetak 10. seminara:	Dodela potvrda o učešću
	Dalji program:	zajednički ručak i odlazak kući

3. Modul „Uvod u ciriški školski sistem“ Pedagoške visoke škole (Učiteljskog fakulteta) u Cirihi

Prethodna napomena:

Pohađanje ovog modula koji se sastoji iz više delova, sa ukupno 42 lekcije, jedna je od obaveza (pored dokaza o završenom obrazovanju za nastavnika ili sticanju ekvivalentne kvalifikacije, kao i dovoljnog poznavanja nemačkog jezika) koju moraju ispuniti nastavnici da bi u kantonu Cirihi dobili dozvolu za rad kao nastavnici dopunskih škola. Ko još ne vlada dobro nemačkim (nivo B1), može na Pedagoškoj visokoj školi (Učiteljskom fakultetu) u Cirihi pohađati i taj pripremni modul.

Ponedeljak		05. januar 2015
08.30–12 h	Uvod:	<ul style="list-style-type: none"> informacije o organizaciji modula predstavljanje
	Uvod u školski sistem u kantonu Cirihi:	<ul style="list-style-type: none"> pravni i strukturni aspekti
Pauza za ručak		
13.30–17 h	Uvod u školski sistem u kantonu Cirihi (deo II):	<ul style="list-style-type: none"> organizacija škole
	Podela zadataka 1:	<ul style="list-style-type: none"> predstaviti se u školi, posetiti škole
Utorak		06. januar 2015
08.30–12 h	Ponuda potpore za učenike sa posebnim pedagoškim potrebama	
	Institucije u vezi sa školom	
Pauza za ručak		
13.30–17 h	Uvod u Okvirni nastavni plan za dopunske škole:	<ul style="list-style-type: none"> funkcija i značenje
	Prvi, drugi i strani jezik:	<ul style="list-style-type: none"> osnove pedagogije dvojezičnosti koncepti i modeli višejezičnosti
	Podela zadataka 2:	<ul style="list-style-type: none"> organizacija međusobnog posećivanja nastave

Sreda		04. mart 2015	
08.30–12 h	Dopunska nastava u migracionom kontekstu (HSK = HSU):	<ul style="list-style-type: none"> • kontakt sa životnim okruženjem • interkulturalno učenje 	
	Program QUIIMS:	<ul style="list-style-type: none"> • film: Školski uspeh za sve 	
Pauza za ručak			
13.30–17 h	Planiranje nastave Višejezični projekti u nastavi:	<ul style="list-style-type: none"> • primeri 	
	Podela zadataka 3:	<ul style="list-style-type: none"> • planiranje, izvođenje i reflektiranje nastavnih jedinica 	
Četvrtak		05. mart 2015	
08.30–12 h	Razmena iskustava i vrednovanje zadatka 1:	<ul style="list-style-type: none"> • predstaviti se u školi, posetiti škole 	
	Uvid u školsku svakodnevicu jedne direktorke škole (Idil Calis)		
Pauza za ručak			
13.30–17 h	Uvid u nastavnu praksu jedne nastavnice maternjeg jezika u dopunskoj školi (Jun-Hi)		
	Nastavna sredstva za dopunske škole:	<ul style="list-style-type: none"> • izložba 	

Četvrtak		21. maj 2015	
08.30–12 h	Razmena iskustava i vrednovanje zadatka 3:	<ul style="list-style-type: none"> • planiranje, izvođenje i reflektiranje nastavnih jedinica • osobine dobrog plana uz korišćenje Okvirnog plana za dopunsku nastavu 	
Pauza za ručak			
13.30–17 h	Uvod u ocenjivanje i vrednovanje u dopunskim školama:	<ul style="list-style-type: none"> • razgovor s roditeljima pojedinačnih učenika (nem. Standortgespräch) • vrednovanje jezičkih sposobnosti 	
Petak		22. maj 2015	
08.30–12 h	Razmena iskustava i vrednovanje zadatka 2:	<ul style="list-style-type: none"> • međusobno posećivanje nastave • osobine dobre nastave 	
	Uvid u nastavnu praksu jedne nastavnice ili jednog nastavnika redovne škole		
Pauza za ručak			
13.30–17 h	Sažimanje najvažnijih tačaka i razjašnjenje preostalih pitanja		
	Evaluacija Završetak		

4. Austrijski kurs „Nastava maternjeg jezika: predavanje prvog jezika u kontekstu migracije“ Pedagoške visoke škole u Beču

4.1 Nastava maternjeg jezika u Austriji: nekoliko glavnih podataka

Nastava maternjeg jezika je od 1992. deo redovnog školskog sistema. Za razliku od mnogobrojnih drugih evropskih zemalja – recimo, Švajcarske – ova nastava se ne izvodi na osnovu bilateralnog sporazuma sa zemljama porekla i ne organizuju je migrantska udruženja.

Činjenica da Austrija preuzima odgovornost za školsko podsticanje prvih jezika učenika jasan je signal. Poruka glasi: prihvatanje višejezičnosti kao životne činjenice je stvar obrazovne politike. Jezici učenika imaju svoje mesto u školi, gde mora postojati mogućnost za njihov razvoj.

Nastavnike maternjeg jezika – kao i sve ostale nastavnike – zapošljavaju i plaćaju školske ustanove i oni podležu kontroli kvaliteta od strane austrijskih organa za kontrolu nastave. Školski udžbenici i ostali nastavni materijali se stavljaju na raspolaganje besplatno.

- Ciljna grupa

Nastavu na maternjem jeziku mogu pohađati svi učenici koji u porodici ne govore nemački, nego neki drugi jezik, odnosno deca koja odrastaju dvojezično – bez obzira na državljanstvo, zemlju rođenja, kompetencije u nemačkom i dužinu pohađanja škole u Austriji. Poslednjih godina ovu ponudu sve više koriste deca iz bilingvalnih porodica.

- Nastavni planovi za nastavu maternjeg jezika

Trenutno postoje tri nastavna plana, u jezičkom pogledu neutralna, dakle, plana koje je moguće primeniti na sve jezike, što za prednost ima činjenicu da je prilikom uvođenja nekog novog jezika moguće voditi se tim planovima:

- osnovna škola (1. do 4. razred)
- srednja škola I (5. do 8. razred) i politehničke škole
- viši razredi srednjih škola sa opštim profilom obrazovanja (9. do 12. razred)

U stručnim srednjim i višim školama je, istina, moguće organizovati nastavu maternjeg jezika s obzirom na školsku autonomiju, međutim, u praksi toga nema. Ipak, zainteresovani učenici imaju mogućnost da posećuju kurseve u školama sa opštim profilom (u Austriji AHS; allgemein bildende höhere Schulen), pod uslovom da u njima još ima slobodnih mesta.

• Pravni osnov i uslovi organizacije škola

Nastava se izvodi kao neobavezujuća vežba u osnovnoj školi (dobrovoljno pohađanje bez ocenjivanja), a od srednje škole I kao izborni predmet (dobrovoljno pohađanje sa ocenjivanjem), ili takođe kao neobavezujuća vežba.

Nastava maternjeg jezika se izvodi dodatno u obliku kurseva (recimo, nakon poslednjeg časa u školi, odnosno popodne) ili integrativno u obliku tzv. team-teachinga. To znači da nastavnici dopunske i redovne nastave zajedno sa celim razredom/razredima predaju neku nastavnu temu na jeziku učenika.

Za takav oblik kursa neophodan je minimalan broj učenika, pri čemu se mogu obrazovati grupe koje uključuju učenike različitih uzrasta, školskog nivoa i školskih profila, od čega posebno mogu profitirati manje rasprostranjeni jezici.

• Nastavnici

Većina nastavnika koji su zaposleni u nastavi maternjeg jezika završila je školovanje u zemlji porekla, pri čemu su stečene kvalifikacije veoma različite. Neki su apsolvirali studije za neki određeni predmet za srednje škole I, ali rade u osnovnoj školi, drugi su studirali, recimo, neki prirodnomatematički predmet, ali ne i jezik, a neki su se (u Austriji ili u inostranstvu) školovali za prevodioce, lingviste ili sociologe.

Pošto većina nastavnika nema završene studije neke pedagoške visoke škole (učiteljskog fakulteta) u Austriji, oni su zaposleni na osnovu posebnih ugovora, što za posledicu ima lošiju kategorizaciju kako u pogledu nameštenja, tako i u pogledu ličnog dohotka.

4.2 Usavršavanje nastavnika maternjeg jezika: razvojna istorija

U okviru „Language Education Policy Profile“ Austriji je od strane eksperata Saveta Evrope preporučeno da povede računa o „adekvatnom lingvističkom i stručno-didaktičkom školovanju“ nastavnika maternjeg jezika.

Uzimajući ovu preporuku u obzir, Pedagoška visoka škola u Beču je 2011. dobila zadatak od Ministarstva obrazovanja da razvije kurikulum za studijski predmet usavršavanja nastavnika dopunskih škola.

Da bi se od samog početka osigurala adekvatnost u pogledu ciljne grupe, kao i kvalitet studijskog predmeta, svim nastavnicima koji su u tom trenutku predavali maternji jezik poslat je jedan online-upitnik uz pomoć kojeg su prikupljene informacije o svim eventualnim stručnim nedostacima, kao i težistima koja je sama ciljna grupa postavila u pogledu sadržaja planiranog nastavnog plana. Izrada upitnika i obrada rezultat poverena je prof. dr Brigiti Buš (Brigitta Busch) sa Univerziteta u Beču 2011. godine. Rezultati ovog upitnika, koji je popunilo 60% ispitanika kojima je poslat, poslužili su kao orijentaciona pomoć za konačnu izradu kurikuluma.

Istovremeno, Ministarstvo obrazovanja Austrije je otpočelo pregovore sa Uredom saveznog kancelara i Ministarstvom finansija Austrije – sa ciljem da se poboljšaju uslovi nastavnika koji rade na osnovu posebnih ugovora. Rezultat ovih pregovora bio je izmenjeni ugovor, između ostalog i za (buduće) apsolvante studijskog predmeta za usavršavanje, kojim se poboljšala materijalna pozicija nastavnika maternjeg jezika.

4.3 O studijskom predmetu:

Studijske 2012/13. godine uveden je na Pedagoškoj visokoj školi (Učiteljskom fakultetu) u Beču studijski predmet „Nastava maternjeg jezika: predavanje prvog jezika u kontekstu migracije“ koji važi za celu Austriju. Ovaj predmet se vrednuje sa 30 poena (European Credit Transfer System / ECTS). S obzirom na to da je ovaj studijski predmet koncipiran kao predmet uz rad, ukupno šest modula je podeljeno u semične blokove sa 50% obaveznog prisustva nastavi i 50% samostalnog studiranja. Kompletan studijski predmet može biti apsolviran u četiri semestra.

Tekst koji sledi je delimično preuzet iz jednog dokumenta upućenog studijskoj komisiji Pedagoške visoke škole u Beču 2012. godine (upor. Furch/Fleck [Furch, Fleck] 2012):

• Obrazovni cilj

Ovaj studijski predmet služi poboljšanju kvalifikacija osoba zaposlenih kao nastavnika maternjih jezika u celoj Austriji. Pritom se najvažnijim čini pre svega specijalizacija polaznika u oblastima lingvistike, metodike i didaktike u nastavi prvog jezika, a u kontekstu aktuelne obrazovne situacije i uz uzimanje u obzir mnogobrojnosti naučnih teorija, metoda i mišljenja o nastavi.

Studijski predmet će takođe u velikoj meri uzeti učešća u odgovornosti prema razvoju društva; bavljenje aktuelnim promenama u zajedničkom životu ljudi u Austriji vodiće profesionalizaciji apsolviranih u skladu sa savremenim tokovima.

Ciljna grupa ovog studijskog programa su pre svega u školama već zaposleni nastavnici maternjeg jezika u celoj Austriji. Dalje se kao mogući polaznici imaju u vidu i višejezični početnici u poslu, koji nakon apsolviranja studijskog obrazovanja za nastavnika (na nekoj pedagoškoj visokoj školi ili univerzitetu) imaju želju da se, kao govornici određenog maternjeg jezika, zaposle kao nastavnici istog jezika.

• Doprinos razvoju školstva

Jedna od najvažnijih uloga biće učešće nastavnika koji su se na ovaj način obrazovali u budućem razvoju školstva u različitim školama sa prevashodno višejezičnim učenicima i roditeljima, što će biti obezbeđeno stalnom samoevaluacijom i naučnim istraživanjima u vezi sa tim pozivom. Sa apsolviranjem ovog studijskog predmeta nastavnici su dobili mnoge informacije o sprovođenju istih i pravednih socijalnih šansi za sve, jer su stručno i naučno zasnovano naučili da se bolje suprotstave nepravednoj podeli šansi.

• Pregled sadržaja studijskog predmeta

Ovaj studijski predmet osposobljava polaznike za

- refleksiju opšte situacije višejezičnih učenika čiji prvi jezik nije nemački nego neki drugi;
- kao nastavnika koji je govornik maternjeg jezika, izvođenje nastave na jednom izabranom jeziku (ili dva jezika) za učenike koji u porodici i svakodnevici koriste taj (ili oba) jezika;
- nadgledanje odnosno savetovanje učenika na prvim jezicima koji nisu nemački, u oblastima vezanim za školu, kao i van škole;

- savetovanje nastavnika u njihovom odnosu prema višejezičnim učenicima čiji prvi jezik nije nemački;
- samorefleksiju kao nastavnika u nastavi na maternjem jeziku;
- podsticanje realistične samoprocene kod učenika pri savladavanju za njih specifičnog jezičko-kulturnog okruženja;
- otvaranje dijaloga sa roditeljima, nastavnicima ili samim učenicima i zaduženim vanškolskim ustanovama ustanovama o specifičnim problemima u vezi s jezikom i učenjem.

• Pregled modula

- M1:** Uvod u temu
- M2:** Osnovna znanja iz oblasti proučavanja sticanja jezičkih znanja, sociolingvistike i proučavanja migracija
- M3:** Jezička didaktika – putevi ka kompetentnoj nastavi prvog jezika
- M4:** Komunikacija u višejezičnim i multikulturalnim okruženjima
- M5:** Inovativni pedagoški koncepti, uz poseban osvrt na višejezičnost
- M6:** Suočavanje sa školskom realnošću

Detaljnije informacije i napomene o ukupnom konceptu studijskog predmeta nalaze se na internet-stranici Pedagoške visoke škole u Beču:

<http://www.phwien.ac.at/index.php/hochschullehrgaenge-fortbildungsangebot/lehrgaenge>

4.4 Rezultati i perspektive:

Prva generacija polaznika ovog studijskog predmeta – 22 nastavnika, prevashodno za bosanski/hrvatski/srpski i turski, ali i albanski i persijski iz više austrijskih saveznih pokrajina – uspešno je okončala studije.

Jedna prateća naučna studija, zasnovana na pojedinačnim intervjuima o osnovnim pitanjima sa polaznicima i odgovornima za studijski predmet, pokazala je veliko zadovoljstvo sadržajem, načinom prezentovanja i ciljevima: „Studijski predmet je osnažio polaznike u pogledu razvoja diskurzivnih sposobnosti, na bazi naučno zasnovanog stručnog jezika, razvoja svesti o profesiji i njenog opažanja, kolegijalnosti i institucionalizaciji kolegijalnog savetovanja, sposobnosti diferenciranja i odnosa prema heterogenosti, samoopažanja kao učesnika u obrazovnom sistemu: ovi primeri u stručnoj literaturi važe za najvažnije dimenzije profesionalnosti, što uspešna primena ciljeva studijskoj predmeta i potvrđuje. Zajedničko institucionalizovano učenje, relevantnost odabranih sadržaja, radna klima, predavači i stručno osoblje i rukovodioci studijskog predmeta pokazali su se podsticajnim za učenje.“ (Moser, 2013).

Na osnovu velike zainteresovanosti, ovaj studijski predmet je od avgusta 2014. ponuđen i drugi put. S obzirom da je od preko 70 zainteresovanih bilo moguće prihvatiti samo 26, cilj je da se kurs ponovi, ukoliko to finansijski i personalni resursi dopuste.

Bibliografija

- bm:ukk und BM.W_F (izdavač) (2008): Language Education Policy Profile: Länderbericht. Sprach- und Sprachunterrichtspolitik in Österreich: Ist-Stand und Schwerpunkte. Wien.
- Calderon, Ruth; Rosita Fibbi; Jasmine Truong (2013): Arbeitssituation und Weiterbildungsbedürfnisse von Lehrpersonen für den Unterricht in heimatlicher Sprache und Kultur. Neuchâtel: rc consulta. Link: http://www.rc-consulta.ch/pdf/HSK-Erhebung_d_def.pdf
- Fortbildungsangebote des National Resource Centre for Supplementary Education (NRCSE) in London. Link: <http://www.supplementaryeducation.org.uk>
- Furch, Elisabeth; Elfie Fleck (2012): Curriculum Lehrgang „Muttersprachlicher Unterricht: Erstsprachen unterrichten im Kontext von Migration“. Link: http://www.phwien.ac.at/files/Mitteilungsblatt_VR/Punkt%204/PH_Wien_LG_Muttersprachlicher_Unterricht_genehmigt.pdf
- Moser, Maria (2013): Endbericht der Begleitforschung zum Lehrgang: „Muttersprachlicher Unterricht: Erstsprachen unterrichten im Kontext von Migration“.
- vpod Bildungspolitik (2014): Sonderheft Nr. 188/189 „Die Zukunft des Erstsprachunterrichts“, prilozi str. 58 und 61 f.